



EN GLOBAL ETIK

Ett häfte baserat på tankar av befrielsesteologen
LEONARDO BOFF



FRAMTIDSJORDEN
FUTURE EARTH • TIERRA DEL FUTURO • TERRA DO FUTURO

En global etik

Alla som samtalat kring rätt och fel och vad som styr våra handlingar vet att ord och begrepp har olika betydelse beroende på vår bakgrund och våra erfarenheter.

Vad menar vi med etik och vad innebär ordet moral för oss?

Är andlighet och religion samma sak?

Vad finns för samband mellan politik och tidsanda?

Finns det några värderingar som vi människor borde kunna enas om, oberoende av religiös tro, kulturell bakgrund och politiska åsikter?

Befrielsesteologen Leonardo Boff från Brasilien har föreslagit en pedagogik för att hjälpa oss att nå en gemensam värdegrund. Den är utgångspunkten för tankarna i detta häfte.

Bakgrund

Leonardo Boffs visioner har länge varit en inspirationskälla för Framtidsjordens organisationer i Latinamerika. Hösten 1999 inspirerade han oss i Sverige som föreläsare i Framtidsjordens turné ”*Lära av Syd*” och även i slutet av år 2001 då han erhöll ”*The Right Livelihood Award*” eller alternativa Nobelpriset. Hans tankar i stort framgår bäst i boken ”*Cry of the Earth, Cry of the Poor*” som sammanfattas nedan. Framtidsjorden står kanske inte bakom allt som Leonardo Boff säger men anser hans tankar så värdefulla att vi sammanställt detta häfte.

Innehåll

Leonardo Boff om befrielsesteologi	4
En pedagogik i sju punkter för att stimulera till en förändrad tidsanda	5
En sammanfattning av Leonardo Boffs bok ” <i>Cry of the Earth, Cry of the Poor</i> ”	13
Om Framtidsjorden	16

Redaktion

Målningar, teckningar och textbearbetningar har gjorts av Lars Paulson, styrelsemedlem i Framtidsjorden.

Sammanfattningen av Leonardo Boffs bok har skrivits av Ted Harris, präst i Adolf Fredriks församling i Stockholm.

Layout: Anneli Paulson B, ComUt, Reklam & digitaltryck AB

Leonardo Boff om befrielsesteologi



LEONARDO BOFF var präst i katolska kyrkan, men lämnade ämbetet och Franciskanorden 1992 sedan han råkat i konflikt med Vatikanen på grund av sitt engagemang för befrielsesteologin.

Han är idag professor i etik, filosofi och ekologi vid det statliga universitetet i Rio de Janeiro. Han arbetar även som lekmanpräst och har författat ett 60-tal böcker. På senare år har han specialiserat sig på ekologiska frågor och talar om behovet av en ekoteologi.

Ur hans tal 2001.12.08 vid mottagandet av *The Right Livelihood Award* också kallat ”alternativa Nobelpriset”.

Vad är det som i periferin av de stora teologiska centrerna under mer än 30 år satt en hel generation kristna i Tredje Världen i rörelse, bland vilka jag själv som brasiliansk teolog befinner mig. Det är Jordens dömda och förtrycktas sak, något som berör större delen av mänskligheten.

I slutet av sextioalet undrade, och undrar ännu, denna generation kristna och teologer: Hur kan vi förkunna Guds nåd och barmhärtighet för de millioner som svälter och är dömda till ett omänskligt liv? Alla dessa människor ropar efter liv och frihet.

Viktiga delar av den traditionella kyrkan har organiserat sig för att möta de förtrycktas rop. Och de har gjort det genom de kyrkliga gräsrotskollektivens tillämpning av befrielsebegreppet i sin verklighet, genom otaliga mötesplatser för försvar av de mänskliga rättigheterna, genom prästers sociala arbete för boende, jord, hälsa, utbildning och säkerhet, genom att de fattiga och förtryckta själva läser och tolkar vad Bibeln säger om befrielse.

Den reflexion som denna praxis har resulterat i kallas befrielsesteologi. Det är alla de kyrkors teologi som tar problemen för de fattiga och förtryckta på allvar och därför finns den inte bara i Latinamerika, utan också i Afrika, i Asien och i grupper bundna till feminist- och ekologiska rörelser i många länder.

En pedagogik i sju punkter för att stimulera till en förändrad tidsanda

Viktigt är att vara överens om vad ord betyder. Här är Leonardo Boffs definition av några i de följande texterna använda begreppen.

Etik

Etik är en samling universella värden kopplade till mänskligheten och som finns i varje person.

Moral

Moral är den form dessa värden på olika sätt tar sig uttryck i det dagliga livet. De etiska värdena förmänskligas i varje kultur och skapar där en ordning, en moral. Moralen blir med tiden rigid och förvandlas till moralism.

Andlighet

Begreppet andlighet delas upp i:

- *Ande, livsande*, den ursprungliga energi som skapar liv i universum och som ingår i allt levande.
- Människans *djupt personliga och inte beskrivbara möten med och erfarenheter av livsanden*.

Dessa möten och erfarenheter kan sedan tolkas, beskrivas och bli till religioner. Teologi är vetenskapliga studier av religioner.

I samband med andlighet talar Boff om ytterligare två begrepp:

- *Tidsanda*, de visioner, värderingar, historiska och kulturella uttryck som vi under perioder gemensamt påverkas och styrs av.
- *Mystik*, att medvetet, genom olika metoder nå inre djup och erfara verkligheter utanför de som våra fem sinnen ger oss.

Ekologi

Begreppet ekologi definieras i fyra kategorier.

- *Vetenskaplig ekologi* eller *naturekologi*, där de olika delarna i ekosystemen och deras beroende av varandra studeras.
- Människor och samhälle står alltid i någon relation till naturen. De organiserar sig med sin omgivning för sin överlevnad. Denna medvetna påverkan av naturen kallas *social ekologi* och är nära förbunden med nästa kategori.
- Hur denna påverkan ser ut beror på den *inre ekologin eller mentala ekologin*, vår attityd till naturen.
- *Djupekologi* innebär insikten om att vi inte är skilda från naturen utan är en del av den och hur denna insikt på djupet påverkar oss och våra attityder.



Den första punkten är att *revolutionera perspektivet* och grunderna för vår syn på livet och kosmos. Vi är inte avskilda från Jorden och får inte heller bevara den klassiska visionen av Jorden som en livlös planet, en klump jord och vatten bestående av hundratals element av vilka alla varelser är uppbyggda. Vi är mer än så. Vi är den levande Jordens barn, vi är Jorden som blivit medveten om sig själv. Jorden är alltså inte en planet där det existerar liv. Jorden är liv. Den förändring en sådan insikt skulle åstadkomma i människors sinnen och institutioner kan jämföras med den förändring som ägde rum när Jorden visade sig vara rund och röra sig runt solen.



För det andra har *tiden globala dimensioner*. Vi är alla lika gamla som kosmos. Vi började bli till för femton miljarder år sedan när all den energi och materia som utgör vår kropp började organiseras. Nu har processen mognat och vi har blivit födda med en öppenhet mot vidare fulländning.



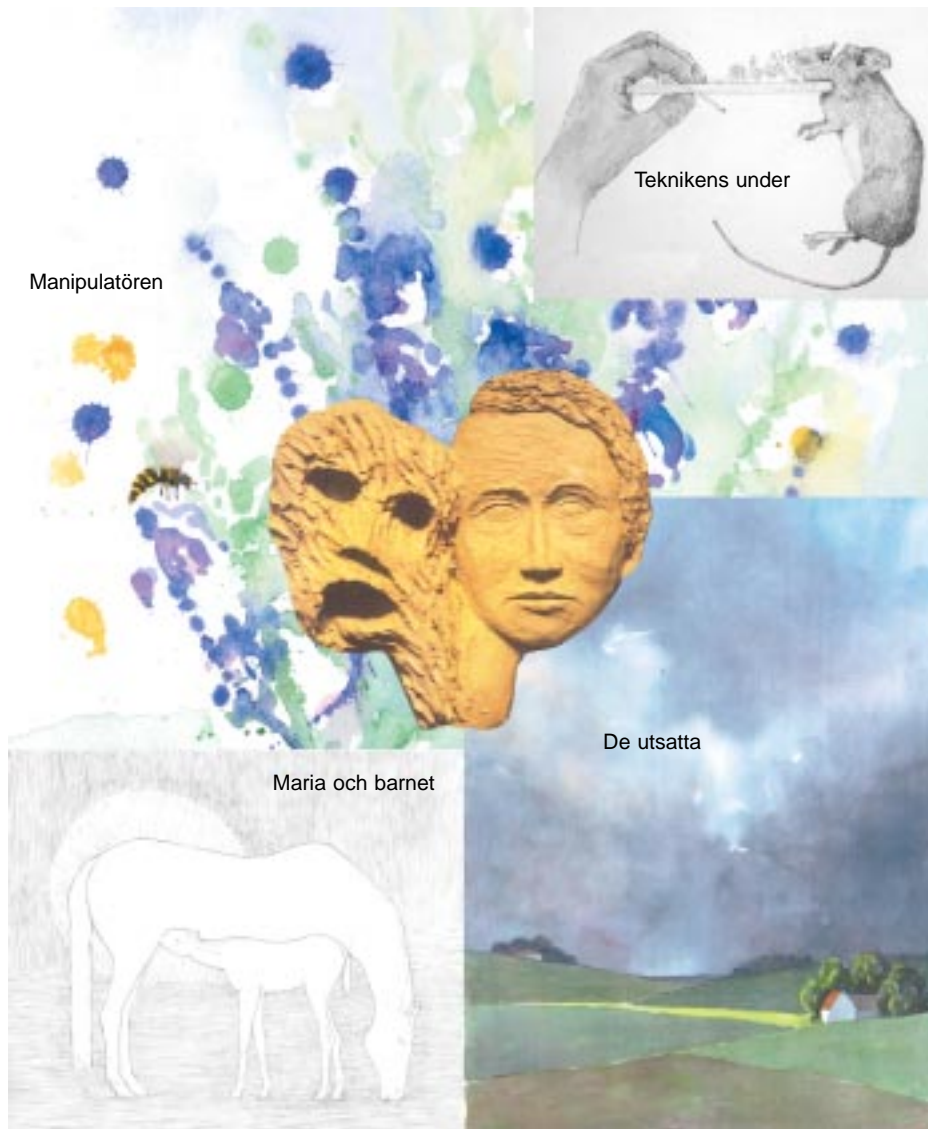
Den tredje punkten är *rymdbegreppet*. Om vi betraktar Jorden från rymden finner vi att vi är en länk i en kedja av himmelska varelser. Vår sol är en av miljarder andra stjärnor. Vi finns på planeten Jorden som är liten men ger oss material till alltmer sammansatta och medvetna former av liv. Vi måste inse att samtidigt som vi befinner oss någonstans på denna Jord, i en stad eller på landet, i ett rum eller utomhus, i en stol eller vid ett bord och läser detta är vi förbundna med alla universums rymder.



För det fjärde, hur enastående, hur mirakulöst är det inte *att vi finns till*. Från dess begynnelse har universum i sig skapat en komplicerad väv av relationer som har bildat en självorganiserande verklighet som rör sig framåt i tiden. Universum kulminerar i varje individ i form av medvetande och kapacitet till förståelse, solidaritet, vänskap och kärlek. Ur detta medvetande uppstår känslan av vårt eget värde och upptäckten att Det Heliga är fascinerande och överväldigande. Var och en av oss har blivit född som en helt unik person.



För det femte är alla mänskliga varelser medlemmar av släktet *homo sapiens i gemenskap med och solidariska med alla andra arter* som utgör skaran av levande varelser. Vi är en gemenskap och i en sådan öppnar vi oss för varandra, bildar värdenormer och erfar livets innebörd. Kanske den mänskliga kulturen började, inte med ett redskap för att upprätthålla livet, som många antropologer påstår, utan med att dela en måltid och känna gemenskap.



För det sjätte, *vi tillhör ett unikt släkte*. Vi är kulturvarer. Vi saknar specialiserade organ och därför måste vi ingripa i naturen genom att förlänga våra armar, händer, ögon och öron med hjälp av mekaniska instrument. Den biologiska utvecklingen har stärkt vår förmåga att tänka och vara kreativa och vår hjärna kan idag med hjälp av vetenskap och teknik på ett ögonblick förändra något som skulle krävt miljoner år för evolutionen att åstadkomma. Detta ger oss ett stort ansvar. Vi kan både bli den goda ängeln som lyssnar till naturens budskap eller vi kan bli en destruktiv och exploaterande satan.



För det sjunde är det avgörande att *människan blir medveten om sin roll inom universums utveckling*. En utveckling som det har tagit femton miljarder år att etablera. Allt har rört sig på ett komplicerat sätt i en sådan riktning att en förmåga att känna, se, höra, kommunicera, tänka medvetet och älska uppstår. Universum och Jorden upplever idag sig själva genom oss, ser sin ousägliga skönhet, hör sin musik, delar med sig av sin mystik, tänker i självinsikt, varseblir sitt inre och älskar allt passionerat. Det är för att göra detta möjligt som människor blivit till. Hittills har vi inte fyllt vår uppgift särskilt väl, inte på grund av att vi är goda eller onda utan snarare därför att vi är omogna och inte medvetna om vår egentliga uppgift.

En sammanfattning av Leonardo Boffs bok, *Cry of the Earth, Cry of the Poor* av Ted Harris

Utmaningen

I denna bok försöker Leonardo Boff att identifiera de mentala tillstånd som utlöser destruktiva mänskliga handlingar som får Jorden och de Förtryckta att ropa. Han skriver: "Vårt mål är att på djupet förstå de tankar, de mekanismer, de grundläggande orsaker som förklarar den nuvarande situationen". Boff undersöker också vägar att förebygga och undvika att dessa tankar och handlingsmönster inte förstärks. Han ser fram mot ett kommande kosmiskt firande med: "Ett glädjefyllt existerande med en vördnadsfull och ömsint relation till alla andra varelser" och "ett unikt förverkligande av ordning, harmoni och liv". Han tror att den evolutionära drivkraften visar Universums mening genom att det finns en rörelse från enkelhet till komplexitet, mot en inre enastående förmåga till medvetenhet. Boff pekar ut mänskliga aktiviteter som han anser tillhör kategorierna:

- Skövling av jordens rikedomar och nedbrytningen av den universella balansen.
- Frånvaron av solidaritet med de förtryckta och kommande generationer.

Boff skriver: "De mest utrotningshotade varelserna är inte valar och pandor utan snarare jordens fattiga och deras barn som är dömda att dö i förtid. FN:s statistik 1990 visar att varje år dör 15 miljoner barn innan de är fem dagar gamla av svält eller svältrelaterade sjukdomar; 150 miljoner barn är undernärda och 800 miljoner går ständigt hungriga". Hans åsikt är att människan nu "är ett hot mot sig själv och alla andra arter, hon är både arrogant och aggressiv och bevisar detta genom att vara en biocid, en livsdödare gente-

mot vår Jord". Han gör gällande att de skadliga mentala tillstånd som orsakar att Jorden och de Förtryckta ropar är komplexa men han pekar ändå ut två viktiga egenskaper som skapar skadliga attityder.

- Människans känsla av att vara ensam i ett fientligt universum som hon måste kontrollera och som hon kan utnyttja för sina egna syften utan att ta hänsyn till de inre, verkliga strukturerna i universum. Människans känsla av att vara ensam och sätta sig själv över naturen i stället för att vara ett med naturen uttrycktes av Francis Bacon i början av 1600-talet med följande ord: "Betvinga naturen, pressa den att avslöja sina hemligheter, bind den till oss för vår skull och gör den till vår slav". Boff nämner även Nietzsches synpunkt "maktbegäret karaktäriserar människorna i det moderna samhället".
- Människans känsla av att evolutionen och utvecklingen är obegränsad och att naturens resurser är oändliga. Boff skriver: "...i fyra århundraden har våra samhällen varit gisslan till en myt, myten om framsteg och om oavbruten och obegränsad tillväxt. Nationer måste visa högre siffror för produktion av varor och tjänster varje år. Det är måttstocken för att bedöma om ett land är utvecklat, underutvecklat eller efterblivet".

Boff frågar: "Hur skall vi, människan och hennes omgivning, med vårt gemensamma ursprung och öde, överleva tillsammans? Hur skall vi garantera skapelsen rättvisa, allas deltagande, helhet och fred? Hur skall Jordens, människornas och alla arters liv skyddas?"

Detta är den stora utmaningen för vår tid”. Han skriver också: ”Två huvudfrågor kommer att uppta mänsklighetens sinnen och hjärtan framöver:

- Vad blir ödet och framtiden för planeten Jorden om den plundringens logik, den nuvarande typen av utveckling och konsumtion som vi vant oss vid fortsätter?
- Vad finns det för hopp för de fattiga två tredjedelarna av mänskligheten?

Boff menar att basen för drivkraften i samhällen världen över är de skadliga mentala tillstånd som tidigare nämnts. Han skriver: ”I stället för att behandla naturen för sitt eget nöje eller sin egen makts skull borde människan lära sig att förvalta och behandla den genom att rätta sig efter naturens egen logik, eller starta därifrån och få fram vad som är fruktbarande, alltid med tanke på dess skydd och kommande utveckling”. I vidaste bemärkelse är den djupa enheten och harmonin i naturen och i universum en allomfattande verklighet. Den är gudomlig. Han ser Gud som ”alfa och omega i den självorganiserande principen i universum”.

Alternativen

Hur kommer framtiden att se ut? Boff menar att vår framtida resa kan ta en av tre vägar:

- Det nuvarande paradigmet med ett samhälle som plundrar naturen fortsätter och där sociala och ekologiska motsättningar följaktligen förvärras. De rika och mäktiga bygger murar med gränskontroller och restriktioner omkring sina revir och bygger ännu renare teknologier för att säkra och höja sina livsvillkor och lämna de utslagna och utarmade åt sitt öde, berövade allt väsentligt de behöver för sin

näring; energi, vatten luft och tak över huvudet på en överbefolkad planet. En utveckling som leder till en ökad fara för globala konflikter.

- De mänskliga samhällena blir medvetna om Jordens växande underskott speglat i en allmänt sänkt livskvalitet och sociala och ekologiska orättvisor. De visar sig i stånd till ett minimum av solidaritet och uppfinner teknologier som anstränger miljön mindre och sätter i gång en social utveckling med enklare teknologi och en ekonomi som gör det möjligt för alla och för naturen att överleva.

- Med vishet och djärvhet vänder man sig mot ett nytt paradigm av vänliga relationer till naturen, till en ny uppfattning av Jorden som Gaia och mänskliga varelser som hennes söner och döttrar inordnade i sociokosmisk demokrati i en utveckling tillsammans med i stället för emot naturen. På så vis kan det bli ett nytt hopp för Jorden och för en ny världsordning.

Boff skiljer mellan vetenskaplig, social, mental och djupekologi. Han hävdar att den ekologiska rörelsen startade som social ekologi, dvs människans relationer med naturen och fortsatte med vetenskaplig- eller naturekologi.

Boff ser mental ekologi som hjärtat i hela den ekologiska rörelsen. Vårt mentala tillstånd – vår psykiska energi, bestämmer våra handlingar i naturen; antingen aggressiva eller med respekt och samförstånd. För att nå en ny tidsanda måste vi först erfara djupekologi, få en insikt om att vi är ett med naturen, sedan utveckla vår mentala ekologi.

En ny tidsanda

Boff tänker sig att evolutionen startade med en singularitet (så nära ingenting man kan komma) och medan den rör

sig mot oändlig expansion (den mest avlägsna galaxen vi nu känner till ligger på fjorton miljarder ljusårs avstånd) har den givit oss utformningen av ”vårt hem, den stora modern, Jorden” som i sin tur givit oss ”medvetenhet, vår glädje att leva och också vår sorgsenhet...”. För att förstå fullständigheten i vår relation till den evolutionära utvecklingen behövs ett nytt existentiellt synsätt. Boff skriver: ”En ny tidsanda behöver ett nytt språk, en ny föreställningsförmåga, en ny politik, en ny pedagogik, en ny etik, en upptäckt av det Heliga och en ny andlig process”.

Han tänker sig hur den nya tidsandan tar form inom dessa olika uttryck av mänsklig aktivitet. Inom vetenskapen, till exempel, betonar den nuvarande tidsandan reduktionism och förenkling, allmängiltighet och objektivitet. I den nya tidsandan måste vetenskapen också ta hänsyn till komplexitet, till det transcendental, individualitet och subjektivitet. Den försöker inte klargöra vår förnimbara värld genom att isolera den från ”förhållanden och samband” utan försöker istället begripa dessa och det kringliggande nätet av relationer. Boff skriver: ”Vi måste förstå det multidimensionella av helheten; att det lokala är förbundet med det globala, ekosystemen med historien, det förenliga och även det oförenliga är förbundet med det mer allomfattande hela”. Boff påpekar att inom vetenskapen växer en medvetenhet att ”observatören är förbunden med det observerade”. Den klassiska teorin är inte längre möjlig.

Inom ekonomin finns ett behov av att komma bort från synen på ekonomi som ”konsten och tekniken för produktion av obegränsat välstånd genom utnyttjande av naturens resurser och människans tekniska genialitet”. Boff efterlyser en ekologisk ekonomi som får ”människans-ekonomi i överensstämmelse med Jor-

dens ekonomi, med hänsyn till hållbarhet och kvalitet för världen, för människor och alla varelser i naturen. Han skriver: ”En ekologisk ekonomi försöker att bevara naturens hela kapital, skapa villkor så att den kan utvecklas, eftersom allt i universum finns inom den evolutionära och kosmiska principen, förbundet med av människan skapat kapital”.

Boff ropar efter ett helt nytt sätt att leva. Vad kommer att hända. Kommer en revolution att ske? Kommer den nuvarande generationen och framtida generationer att återupptäcka Jordens helighet, Jordens inneboende värdighet, som är både ett *tremendum*, en närvaro vars överväldigande styrka får oss att ta till flykten, och ett *facinosum*, en närvaro som drar oss till sig likt en oemotståndlig magnet. Vilken pedagogik är lämplig för denna nya kosmologi? Vilka verktyg och metoder bör användas för att inom oss väcka upp medvetandet om det Heliga i universum och undret att vi själva existerar? Boff påpekar att en revolution är ”framgångsrik bara när den svarar mot ett betydelsefullt behov av förändring”. Känner vi individer, våra samhällen och världssamfundet ett sådant behov?

Om Framtidsjorden

Framtidsjorden är ett internationellt nätverk som stöder initiativ till utveckling på socialt rättvis och ekologiskt hållbar grund. Nätverket har medlemsorganisationer i Sydamerika, Asien och Sverige som bedriver verksamhet i form av pilotprojekt, utbildning och information samt utbyten.

Organisationerna arbetar främst inom de tre områdena: hållbar landsbygdsutveckling, urbana miljöfrågor och insatser för att bevara biologisk och kulturell mångfald. Inom samtliga områden bedrivs utbildning i form av naturskolor och folkbildning. Framtidsjorden vill verka för en utveckling som syftar till att tillfredsställa människors behov, såväl nuvarande som kommande generationers. Framtidsjorden utgår ifrån tre grundprinciper - ekologi, självtillit och samarbete.

Ekologi

Framtidsjorden arbetar för ett samhälle som tar sin utgångspunkt i en ekologisk grundsyn. Ekologi lär oss att allt hänger samman, vilket innebär att en ekologiskt hållbar utveckling måste utgå från en helhetssyn. Människan är en del av naturen och alla våra handlingar påverkar naturen på ett eller annat sätt. Därför måste värnandet av den ligga till grund för all vår verksamhet, även den ekonomiska. Målsättningen med hushållning är att tillfredsställa behov.

Självtilit

Bland dem som drabbas hårdast av dagens globala ekonomiska, politiska och militära spel är småbrukar- och lantarbetarfamiljer, invånare i fattiga stadsområden och ursprungsfolk. I de flesta

fall är det barn och kvinnor som tillhör de mest utsatta. Det är samtidigt kvinnor och barn som har minst möjligheter att utöva inflytande över den ekonomiska och politiska verklighet de lever i. Det är särskilt viktigt att samarbeta för att skapa självtillit hos dessa grupper. Vi måste lyssna till människors röster och tillsammans arbeta för förändring och ett bättre samhälle.

Samarbete

Självtillit kan inte existera utan samarbete. Utan samverkan blir livet på jorden ofruktbart. Ömsesidiga ansträngningar, samordnad styrka och solidaritet behövs för att en livsbefrämjande utveckling ska bli möjlig. Inom Framtidsjorden sker samarbetet dels inom hela nätverket, dels Syd-Syd och dels mellan organisationer i Syd och deras vängrupper i Sverige.



"För att få till stånd ett nytt förbund med Jorden måste vi återkräva en dimension av Det Heliga som bekräftar Jordens värdighet och sätter gränser för vårt begär att utnyttja dess potential. Annars stannar allt vid tom retorik".
Leonardo Boff